

1090

El ribot

(ALDC, VII, 1665. El ribot)

El *ribot* és una 'eina de fuster que consisteix en un bloc de fusta molt dura, amb un encaix per a allotjar la fulla i la contrafulla, fixades amb un tascó, i que serveix per a allisar i polir una superfície, refregant-la i expulsant els encenalls resultat del refrec'; documentat al s. xv, amb continuïtat lexicogràfica (Torra, 1640; Lacavalleria, 1696; Esteve *et al.*, 1803; Labèrnia, 1839), és d'etimologia incerta; var.: *ribotet* 89, dim.; *rabot* 2-5, 8, 13, 14, que podria ser un compromís entre el cat. *ribot* i el fr. *rabot* a jutjar per l'articulació final [-ot], amb la var. *rabost* 1, per homonimització formal amb *rebost* 'lloc on es guarden aliments' (< REPŌŠĪTUS 'emmagatzemat') o, millor, per una ultracorrecció pròpia del bilingüisme del Rosselló que, sota el model fr. *fête* = cat. *festa*, hauria creat *r[ə]bost* a partir del gal·licisme *rabot*, com **quilomestre* per adaptació del fr. *kilomètre* i *cosquilla* del fr. *coquille* (cf. Veny, 2012 b: 102); l'alg. *r[a]bó* 85 seria un gal·licisme arribat a través del sard *rabbò*. Classes: *guillaumes* 'ribot estret' 17; *guilleumes* 32, "per a fer galzes"; *guillaume* 95, "per fer les encaixos dels finestres"; *guillermo* 80, 82 ("ribot estret" 82); *de curvar* 44, "de tall corbat"; *boet* 44 o *ribot d'ensamblar* 44; *plana curva* 80, *plana amb dents* 80, *plana d'entrecallar* 156; *bossell* 80, *abossell* 154, "pa matar els cantos"; *matxambro* 156; *ciment* 156, *ciment gran* 156; *bordo de costat* 156; *mitja canya* 156, *mitja canya ampla* 156; *canalador* (o *canal de bordó*)

156; *ber de lloro* 82, "plana usada per planejar es racons". *Plana* (s. xv) procedeix del llat. tardà *PLANA* (cf. it. *pialla* < **PLANULA*); coneix prou documentació en les àrees on s'usa: val. (O. Pou, 1575; C. Ros, 1764; Sanelo, 1802; Lamarca, 1839; Escrig, 1851; Rosanes, 1864; Cabrera, 1868; Pla, 1880; Martí Gadea, 1891, i ús copiosos del der. *planejar*, *planetxar*) i bal. (Febrer Cardona, v. 1830 [2001]; Figuera, 1840; Amengual, 1858-1878); var.: *planeta* (alg. *praneta* 85, amb l'habitual rotacisme), amb dim., com *planó* 83, potser per oposició a la *garlopa* (o *jac*), que és més grossa; *aplanadora* 181, format sobre *aplanar*, der. de *pla* (< *PLANUM*) (cf. mapa 1083).

Garlopi (var. *garllopi* 90), amb pas de [l] > [ʎ], propi del ribagorçà (com *par[ʎ]ar* 'parlar'), és un der. dim. de *garlopa* 124.

Cepillo (s. xv) és un manlleu al cast., on és dim. de *cepo* (< *CĪPPUS*, "comparado con el pie del tronco de un árbol" [*DECH*]), en val. mer. per expansió del murcià i manxec (cf. *ALeCMan*, mapa 754); var. aragonesitzants [θ]*epillo* 100, 108, 132, 134, 138, 139, [θ]*epillon* 100; der. *cepilladora* 168, *cepilladora xicoteta* 157. *Mig ciment* 151 es deu referir a la quantitat de massa aplicada (cf. *ciment* 156 i *ciment gran* 156 com a classes de *plana*).

El llat. *RUNCINA* no coneix der. en cat. Deixant a part la franja ponentina, porosa al cast. *cepillo*, com el racó mer. val., dos mots es reparteixen el domini lingüístic: *ribot*, a la major part del Principat, i *plana*, amb el der. *planeta*, al bal., tort. i bona part del val.

Són mots normatius *ribot*, des del *DOrt*, 1917; *plana*, des del *DG1*, 1932.

